

GAZİ ORHAN BEY VAKFİYESİ

724 Rebiülevvel - 1324 Mart

Prof. İ. Hakkı Uzunçarşılı

T. T. K. azasından, Balıkesir Mebusu

Macar Arşivistlerinden Profesör Doktor Fekete tarafından gösterilen lüzum üzerine, Başvekâlet Arşiv Dairesindeki evrak ve vesikalârı tasnif etmekte olan mütehassıs bir heyet tarafından Topkapı Sarayındaki vesikalar da istifadeyi mucib bir şekilde tasnif edilmişti; bunun neticesi olarak Maarif Vekâletinin emriyle yapılan fişler, Topkapı Sarayı Müdürü muhterem Bay Tahsin Öz tarafından alfabe sırasıyla tertib olunarak şimdiye kadar iki fasikülü basılmıştır. Bunların birinci numarasında Orhan Beğ'in 749 Rebiülâhır (1348 Temmuz) tarihli bir Temliknamesinin fotoğrafisi de neşredilmiştir. Aynı Temliknameyi epi zaman evvel Bay Tahsin Öz bana göstermiş ve fotoğrafını da aldırmişti. En eski Osmanlı vesikalarından olan bu mülknâme hakkında Kurumumuzun mecmuası olan Belleten'in dokuzuncu sayısında, (Osmanlı Tarihine ait yeni bir vesikanın ehemmiyeti ve izahı) isimli bir yazı yazarak vesikanın değerini göstermiştim.

Orhan Gazinin bu temliknamesi bazı garb âlimlerinin nazarı dikkatlerini ve aynı zamanda şüphelerini celbetti. Bu âlimlerden biri, Profesör H. Scheel, diğeri P. Wittek'dir. Ben Doktor Scheel'in bir mecmuaya yazdığı [1] makalesinin, Topkapı Sarayı Müdürlüğünden Tarih Kurumuna gönderilen mütercem suretini gördüm.

H. Scheel bu makalesinde, Topkapı Sarayı evrakının ne suretle tasnif edildiğini bilmediği halde Arşiv Kılavuzu hakkında cidden şükranı mucib kadirşinasâne mütalea dermeyan ettikten sonra Orhan'ın veziri Hacı Paşa'ya verdiği mülk dolayısıyla Temliknameden bahsediyor ve eseri iyice tetkik etmeden evvel bunun doğruluğu hakkında kat'i bir hüküm verilemez diyor ve şöyle devam ediyor:

[1] Zeitschrift des Deutschen Morgenländischen Gesellschaft 93, 1939 s. 408-410.

«Tuğranın yazılış tarzı vesikanın yazılış tarzına tevafuk etmemektedir; bundan maada vesikanın sonu bunun bir kopya olduğunu işaret etmektedir; fakat usulen tuğrasızdır. Binaenaleyh fikrime göre vesikanın doğruluğunu ispat için arşiv tetkiki metodlarına göre tetkik edilmesi lâzımdır, yalnız metin, doğruluğu ispat için kâfi bir senet teşkil etmez; bu küçük bir mülâhazadır...»

Muhterem müdekkikin mutalealarına göre bu, Orhan Temliknamesinin aslı değil bir suretidir. Anadolu Türk Tarihine ait kıymetli makale ve eserleri olan Paul Wittek de aynı şüphe ve tereddüdü izhar ediyormuş, maalesef onun yazısını görmedim.

Filhakika Osmanlıların ilk devirlerine ait vesikaların yok denecek kadar azlığı, hatta bunun bir kaç vesikaya inhisar etmesi, ondördüncü asırda Osmanlı Devleti hakkındaki mutaleaları şüphe ve tereddütten kurtaramıyor; fakat vesikaların birer ikişer meydana çıkması bu söylediğimiz asırdaki yanlışlıkları yavaş yavaş silmekte olduğuna da şüphe yoktur. Nitekim bu makalemize saik olan Orhan Begin diğer bir vakfiyesi, Osmanlı tarihinin ilk zamanlarının karanlığını biraz daha sıyırmaktadır.

Vakfiyenin suretini yazmadan evvel şunu söyleyeyim ki Mösyö Scheel'in mütaleası gibi tuğra resmiyle asıl yazının mutlak birbirine benzemesi icap etmez. Tuğrayı çeken başka ve yazıyı yazan başka olur: Buna dair pek çok misâl gösterilebilir. Ragoza Cümhuriyeti vesikaları arasında bir haylisinin yazılarıyla tuğraları birbirlerinden farklıdır. Meselâ bu vesikalar arasındaki 44, 57, 62, 66, 67, 94, 96, 112, 132, 136, 137, 141 Fermanlar buna delildir. Bazan bunun aksi olarak yazı fena ve tuğra güzel olur. Bazı kere de her ikisi yani hem tuğra ve hem yazı iyi olur. Bundan dolayı yazı ile tuğra resminin birbirine benzememesi vesikanın şüpheli olmasını icab ettirmez; hatta bazı Fermanlara dikkat edilecek olursa tuğra ile asıl yazı arasında kalemin ince veya kalın olması itibariyle fark bile görülür.

Bir Fermanın suret olabilmesi için onun üstünde tuğra olmaması icap eder. Tuğra yerine «mahalli nişânı şerif» veya bu tarzda bir işaret konduktan sonra Kadı veya Kazaskerin tasdikiyle sûret çıkar. Hiç bir kimse sonradan, hükümdarın tuğrasını çekmeğe selâhiyettar değildir. Zayından verilse bile o tarihteki hükümdarın kendi zamanın da verilir. Bir hükümdarın vefatından sonra Temliknâme ve Beratların ancak yeni hükümdar adına tecdidi icap eder. İlk Osman Oğullarının Anadolu beylerinden zaptettikleri yerlerdeki tımarlı sipâhi-

lerin yerlerine ipkaları için kendi alâmetleriyle Berat verdiklerini tarihlerimiz yazıyorlar [1].

Bu mutalealardan sonra asıl şüpheyi davet eden Orhan'ın tuğ-rasıdır. Belleten'in bundan evvelki sayısında «Tuğra ve Pençeler» hakkındaki makalemizde tuğranın Büyük Selçuklularla Anadolu Selçukilerinde ve Anadolu Beyliklerinde mevcudiyeti hakkında malûmat verilmiş olduğundan Orhan Beğ'in tuğrası hakkında artık tereddüde mahal kalmaz. Bundan başka aşağıda suretini yazıp makalenin sonuna fotografisini koyduğum, 1324 M. 724 H. tarihli vakfiyenin daha evvel neşrettiğim mülknâme ile [2] mukayesesi karilere mukni bir fikir verebilir,

*
* *

Merhum muallim Cevdet'in vefatından sonra vasiyeti üzere kitapları Şehir Kütüphanesine verildi. Bu kitaplar arasında cidden çok kıymetli vesikalar ve tapu defterleri var. Bu vesikalardan birisi de Orhan Beğ'in farisi vakfiyesidir. Orhan namına meydana çıkan bu ikinci vesika bilhassa Osman Oğulları ailesi hakkında bizi daha ziyade tenvir etmekte ve tarihlerin yanlışlıklarını tashih eylemektedir. Fotografisini makalenin sonuna koyduğum bu vakfiyeyi kaydettikten sonra bunu tahlil edeceğim.

Orhan Gazi'nin 724 Rebiülevvel (1324 Mart iptidası) tarihiyle azadlı kölelerinden Tavaşi Şerefeddin'e Mekece'de vakfettiği Hanikahın tevliyetini verdiği ve vakfın şartuna dair olan farsca yazılmış tuğralı vesika, 23 satırdır bu vesikanın yazısı neshi Selçuki olup on üçüncü asır sonlariyle on dördüncü asırda bu hat ile yazılmış bir hayli esere tesadüf etmekteyiz. Vesikadaki noktalı yerler yirtılmıştır.

[1] Aşık Paşa Zade Tarihi, (S. 59, 60, 65)

[2] Belleten'in dokuzuncu numarasında Orhan Gazi'nin temliknâmesini tahlil ederken satır 15, 16 da (s. 103) «bir tarı at» tabiri geçiyor. Ben bunu not olarak izah ederken «tarı»nın doru renkte demek olduğunu kaydetmiştim. Müdekkik arkadaşım Balıkesir Vilâyeti Umumi Meclisi azasından Bay Ekrem bunun doğrusunun «tazi at» olduğunu söyledi; filhakika (z) harfinin üzerinde nokta vardır. Bay Ekrem ihticac için Düstürnâmeden de şu mesnevîleri çıkardı (s. 64).

کشور یدوکن اسب تازی لر
غرش جنبش قلور لر غازی لر
.....
.....
زاری صحرا اولدی قان چوقور
تازی آتلر اوترشور اوقور اوقور

اورخان بن عثمان

(Tuğra) Orhan ibni Osman

- 1 — من کی شجاع‌الدین اورخان بن فخر‌الدین [عثمان] [1]
- 2 — صحب رضاء تمام ناحیه مکجه را باحدود
- 3 — خالصاً مخلصاً لوجه‌الله تاملی جو
- 4 — تواسی شرف‌الدین مقبل کی معتق من است برای
- 5 — دروشان و مسکینان و غریبان و فقیران آئنده و رونده [واهل]
- 6 — علم در آن خانقاه مهمان شوند هر آبخ و وظیفه وقف است
- 7 — صرف شود و هر کس ک اهل وقف و مستحق نباشد مهمان نشود
- 8 — مطالع کنندگان چون بی‌دانندی تولیت مکجه را از فرزندکان بندکان این خانقاه [را]
- 9 — هر کی اصلح باشد دادم با این شرف‌الدین مقبل تولیت مذکور را بعد‌الیوم
- 10 — تقویص کردام کی خدمت نماید از اصل غلات و غیرها متصرف باشد
- 11 — آئنده و رونده صرف گردد بوسع طاقت خدمت نماید وجهت آخر
- 12 — خدمت تولت از جمع حاصل عشرش بستاند هیچ آفرید کاینأ از فرزندان
- 13 — و وارثان من استحقاق و ازین درند در آن تولیت فرزندان بندکان
- 14 — این خانقاه هر کی اصل باشد نسلاً بعد نسل و بطناً بعد بطن و قرناً
- 15 — بعد قرن رسد کی درین باب نزاع اغازت ویر بطلان این معنی
- 16 — سعی نماید و زور و بهتان ظلم و عدوان نمود باشد و شریعت
- 17 — نبوی علیه افضل‌الصلوات والسلام مقبول نباشد برموجب
- 18 — اقرار کردم این مذکور بر سییل حجت بدست فرزندان بندکان این خانقاه
- 19 — هر کی اصلح باشد دادم تا وقت حاجت عرض دارد باید کی هیچ آفر [یده]
- 20 — کاینأ من کان مدخل نسا زد و مزاحم نکردد و تغیر نکند هر کی مدخل سازد
- 21 — و مزاحم گردد در لعنت خدای جل‌جلاله و لعنت رسول علیه‌السلام
- 22 — بروی خواهد بود خونندگان مکتوب حقیقت دانند و اعتماد [نمایند]
- 23 — بکوامی جماعتی که حاضر بودند شهدوا علی

[1] İbni Batûta, Orhan'ın İlakabının İhtiyarüddin olduğunu yazdığı gibi (Şerif paşa tercümesi C, I. S. 341) kitabı Mürşeat mecmuası da İlakabını Seyfüddin olarak göstermektedir. (Paris Milli Kütüphanesi arabça yazmaları 4437) Bursada Şehadet camii'nin garp kapısı üzerine sonradan konmuş olan Orhan Gazi'ye ait 738 H. 1337 M. tarihli bir mescid kitabesinde

اللهم اغفر لصاحب هذا المسجد وهو الامير الكبير المعظم المجاهد سلطان الغزاة غازى العدل شجاع الدنيا والدين
الافاق جاهد زمان اورخان بن عثمان ادام‌الله عمره امر المسجد المبارك لرضاء‌الله تعالى فسيحان في الجنة

kaydından Orhan'ın bir İlakabının da Şücaüddin olduğu görülüyor. Bu vesikada da aynen öyledir. Babasının İlakabı da Fخرالدین Fahrüddin olarak görülmektedir. (Izmit ve Bursa tarihi 1937 Memduh Turgut)

- 24— چوبان بن عثمان
ملك بن عثمان
25— حميد بن عثمان
پزارلو بن عثمان
26— فاطمه خاتون بنت عثمان
مال خاتون بنت عمر بك
27— ملك بنت الملك
افندی بنت اقباشلو
28— وكتب عنهم بالهم ورضائهم . مطالع كتنذكاز مذکور مكيج را از ملك سرا
29— وقف دانند اين توقيح اعتماد نمايند انشاءالله تعالى في اواسط شهر
30— ربيع الاول سنة اربع عشرين سبعمائة بمحمد والحو . . .

Bu vakıf vesikasının sağ kenarında 12 ve 13 üncü satırların baş tarafından başlayarak hep kenarlarda olmak üzere diğer şahidlerin de isimleri vardır ve şunlardır :

شهد بمضمونه محمد بن ابى بكر غفر الله لهما	شهد به ابراهيم بن اورخان	شهد بذلك سليان بن اورخان	شهد به سلطان بن اورخان
شهد بمضمونه عبدالواحد بن محمد السيواسى غفر الله	شهد بمضمونه محمد بن محمود المتطبب بخطه	شهد بمضمونه محمد بن جمال الدين الحافظ	شهد بمضمونه دولاجى ؟ بن جمال الدين الحافظ

VAKFİYENİN TERCÜMESİ

Ben Şücaaddin Orhan Bin Fahrüddin Osman.

Hududu ile Mekece nahiyesinin tamamını sırf Allah rızası için (vakfettim). O Hanikahda misafir olan gelüp gidici fıkaraı, garibleri, miskinleri, dervişleri ve ehli ilmi (iskân ve infak) etmesi için azadlı kölem Tâvaşi Şerefeddin Mukbili (Mütevelli vakıf tayin ettim) vakfın vazifesi (yani varidatı) ne ise bunlara sarfedilsin ve her kimki bu vazifeden nasib almağa müstahak değilse Hanikahta misafir olmasın.

Bu vakfiyeyi okuyanlar bilmiş olsunlar ki Mekecenin tevliyetini bu Hanikahın kullarının [1] çocuklarından kim salih ise ona verdim ve bugünden itibaren tevliyete hizmet etmek, gelene gidene sarfetmek ve elinden geldiği kadar hizmet etmek üzere Şerefeddin Mukbil'e tefviz ettim. Bu hizmete mukabil hasılatın mecmuundan öşür alsın. Benim çocuklarımdan ve varislerimden hiçbir feridin bunda hakkı yoktur. Bu tevliyete bu Hanikahın bendelerinin salih

[1] Vakfiyeden «فرزندکان بندکان این خانقاه» «Ferzendegâni Bendegâni İn Hanikah» tabirinden vakfa hizmet edenlerin köle ve köle zâdele olduğu anlaşılmaktadır.

olan çocukları nesilden nesle batından batna ve asırdan asra irişsin yani nail olsun.

Bu hususta niza eden ve bu mânanın butlânına çalışan ve yalan, iftira, zulm ve adavet gösteren kimse şeriatı nebeviye indinde makbul olmaz. İkrar ettiğim vechile bu tevliyeti hüccet ile bu hanikahın kullarının çocuklarından en salih olanına hini hacette göstermesi için verdim, ta ki her hangi bir mahlûk çıkup da müdahale, muzâhame ve tağyir etmesin. Kim müdahale ve muzâhame ederse Allahın ve Resulûl-lah Sallâl-lâhü Aleyhi Vesselâmın lâneti onun üzerine olacaktır. Bu vesikayı okuyanlar, hazır olan cemaatın şehadetiyle bunu hakikat bilsinler ve itimat etsinler. Onların rızasıyla yazıldı. Benim mülkünden olan mezkûr Mekeceyi (bu vesikayı) mütalea edenler vakıf bileler ve inşaal-lahü taalâ itimad edeler [1].

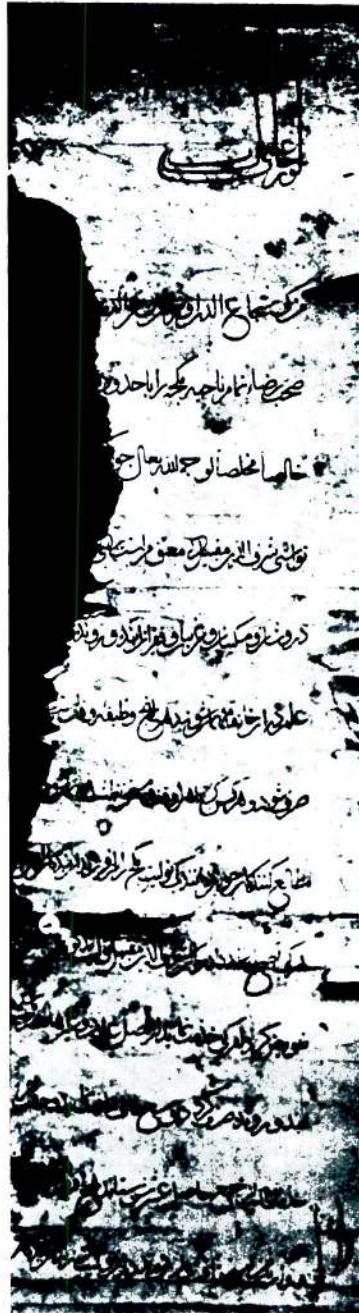
Bu vesikanın Osmanlı Tarihinin ilk kısımlarını aydınlatması dolayısıyla ehemmiyeti aşikârdır. Orhan Bey, Mekece [2] de kendi mülkünden bir yer ayırarak dervişler, miskinler, garipler ve fakirlerden gelip geçenlerin it'âmı için vakıf yapıyor ve bunun mütevelliliğini kendi azadlı kölelerinden «Tavâşi Şerefeddin Mukbil»'e ve daha sonraları orada hizmet eden köyelerinin eslahına şart koşuyor; vesikanın tarihi, 724 Rebiulevvel ortaları 1324 Mart iptidasıdır. Mekece'nin fethini Aşık Paşa zade 704 H. 1304 M. ve İdrisi Bitlisi bazı kalelerle beraber buranın zaptını 713 H. 1313 M. ve Mehmed Şakir Paşa 1308 göstermektedirler.

Neşri tarihi Orhan Gazi'nin eserlerinden bahsederken «ve Akhisarda Mekeceyi zaviye edip vakfetmiştir» diyerek Orhan'ın yukarıda vakfiyesi suretini kaydettiğimiz vakfına işaret etmektedir.

Osman Beg'in vefatı senesi tarihlerimizde birbirlerine uymamaktadır, Halili Konevi ile Şükrullah'da Osman Gazinin vefatı 710 H.1310 M. senesinde, İdrisi Bitisi de 721 H. 1321 M., umumi kütüphanede 7912 numaralı bir mecmuada bulunan takvimde 720 H. 1320, M. Lütfi paşa da 718 H. 1318 M., Gibbons'un (Osmanlı İmparatarluğunun Kuruluşu) isimli eserinde 726 H. 1326 M. tarihlerinde gösterilmiş olup Aşık paşa zade, Tâcüttevarih, Hammer,

[1] Bu terceme Umumi Kütüphane Müdürü Sayın âlim Bay Necati tarafından yapılmıştır. Kendilerine müteşekkirim.

[2] Mekece, Kocaeli Vilâyeti kazalarından ve Geyve'nin köylerinden olup tren yolu üzerindedir.

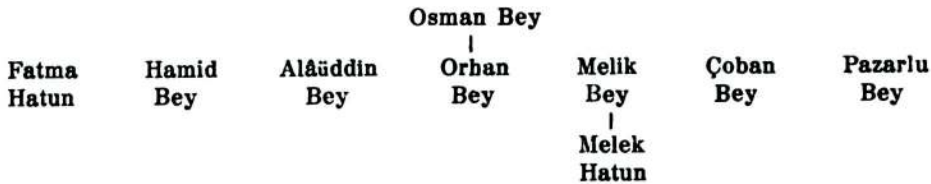
I — Orhan Beyin vakfiyesi

Tarihi Osmanî Encümeninin bastırıldığı Osmanlı Tarihi, Âli ve meskûkât katalogları da hep bu sonuncu tarihi kabul etmişlerdir; bunu 727 H. 1327 M. de gösterenler vardır.

Halbuki elimizdeki 724 H. 1324 M. tarihli vakıfnâme Orhan'ın bu tarihte hükümdar olduğunu göstermektedir. Şu halde Osman Beğ'in vefatı tarihini 1324 ten evvel veya o tarih başlarında olarak kabul etmek lâzımdır. 723 Ramazan (1324 Eylül) tarihli Asporçe Hatun vakfiyesindeki [1] kayde göre, Osman Gazi'nin bu tarihte hayatta olduğu anlaşıldığından, vefatı 1323 Eylül ile 1324 senesi Martı arasında olmalıdır.

Bu Mekece vakfiyesinin en mühim ciheti, Osman'ın vefatı ve Orhanın hükümdarlığı tarihleriyle, şahid olarak gösterilen şahsiyetlerdir. Vakfiyenin sonunda Orhan Beğ'in kardeşleri ve valdesi ve kenarında da oğulları ve diğer bazılarının isimleri vardır. Şayanı dikkattir ki bu isimler arasında Osman Beğ'in meşhur Alâüddin paşa veya Alâüddin Bey ismindeki oğlu görülüyor. Bu bulunmuş, ya aradaki münaferet ve hükümdarlık mücadelesi dolayısıyla veya memleketin iki kardeş arasındaki taksimi sebebiyle veyahut her hangi bir maslâhata mebni Alâüddin'in biraderinin yanında bulunmamasıyla izah olunabilir. Bundan başka vakfiyedeki Pazarlı Beğ'in, Alaüddin olması da muhtemeldir. Alaüddin'in, isim olmayıp lakab olduğu malûmdur.

Bütün Osmanlı tarihleri Osman Beğ'in vefatında Orhan ve Alâüddin isimlerinde iki oğlu kaldığını yazarlar. Halkondil ise üç oğul bıraktığını kaydeder. Halbuki vakfiye bize Osman Beğ'in müteaddit oğullarını ve bir kızını göstermektedir. Bunlara göre şöyle bir silsile tertip edilebilir.

Alâüddin'den başka, isimlerini ancak bu vakfiyeden öğrendiğimiz bu Osman oğulları hakkında hiçbir malûmatımız yoktur. Bursa'da Osman Bey türbesinde kime ait olduğu bilinmeyen bir takım

[1] Evkaf kuyudu kadimesi, defteri cedid Anadolu 4, s. 207 ve Türk Tarih Encümeni Mecmuası, s. 15; s. 384 ve Tarihi Osmanî Encümeni Mecmuası, sene 2 s. 436.

kabirler vardır ; belki orada Osman'ın bu çocukları medfundur. Osman'ın Çoban ismindeki oğluna bu ismin verilmesi kuvvetli tahmine göre Anadolu'da henüz kuvvetli nüfuzları bulunmakta olan İlhanilerin veziri Emir Çobana karşı bir cemile olsa gerek; çünkü Kastamonu ve havalisi hükümdarı ve Osman Gazi'nin muasırı Süleyman Paşa'da oğullarından birine bu ismi vermişti [1].

Bu vakfiyedeki şahidler arasında Orhan'ın kardeşlerinden Pazarlı bin Osman'ın ismi geçmektedir. Orhan'ın kayınpederi İmparator ve müverrih Kantaküzen, 731 h. 1330 M. de Orhan'la İmparator Andronikos arasında vukua gelmiş olan Pelekanon muharebesinde Orhan'ın ordusuna kumanda edenin biraderi Pazarlı olduğunu yazmaktadır [2]. Hammer bu ismin (Paşa Ali Bey) den muharref olduğunu beyan ile kumandanın Alâüddin Bey olduğunu beyan ediyor [3]. Eğer Pazarlı Alâüddin'in ismi ise bu doğrudur, değilse Pazarlı, vakfiyede olduğu gibi Osman Gazi'nin oğullarından biridir. Kantaküzen ismi doğru yazmıştır. Hammerin tevili ancak, söylediğimiz gibi, Pazarlı'nın ismi, Alâüddin'in lakab olmasıyla kabili izahtır.

Bu şahidler arasında bir de, Mal Hatun binti Ömer Bey, diye bir isim geçmektedir. Tarihlerin umumiyetle yazdıklarına göre Mal Hatun, Şeyh Edebalı'nın kızıdır. Halbuki bu vakfiyede Mal Hatun'un babası Ömer Bey olarak gösterilmektedir. Yine ekser tarihlerin rivayetlerine göre Mal Hatun ile babası Edebalı, Osman'ın vefatından üç ay evvel Bilecik'te vefat etmişlerdi. Halbuki vakfiyedeki Mal Hatun, Osman Beğ'in vefatından sonra da hayattadır ve Edebalı'nın kızı da değildir. Neşri, Orhan'ın valdesine Balahun Hatun ve Âşık paşa zâde, Malhun Hatun ve Oruç Bey tarihi ise,

[1] İbni Batûta Seyahatnamesi tercümesi C. 1 S. 353. Burada Süleyman Paşa'nın küçük oğlu olan Çoban yanlış olarak Cevad gösterilmiş ise de, Seyahatnamenin üçüncü cildi olan hata sevab cedvelinde, Çoban, diye tashih edilmiştir.

[2] Kantaküzende Pazarlı'ya dair olan ifade aynen şöyledir: «...Orhan askerlerine cesaret vermek, düşmanlarına da korku ilka etmek maksadıyla pusuya yatırdığı askeri de bu muharebede saflar arasına sürdü; fakat bunun da bir fayda temin etmediğini ve Romalıların da cesaretini kırmadığını görünce biraderi Pazarlı'ya bütün kuvvetleriyle hücumu geçmesini emretti.» Kantaküzen (Birinci kitap s. 219) bu ismi Hammer, rumcasından aynen nakletmiştir ve imlâsı şöyledir : Παζαρολιου.

[3] Hammer tercümesi c. 1 s. 146 ve 321.

Rabia Hatun demektedirler [1]. Acaba bunlar ayrı ayrı kadınlar mıdır? Eğer böyle ise, Mal Hatun binti Ömer, Orhanın ve Balahun ve Malhun Hatun da Alâüddin Begin valdeleri olabilirler. Tarihlerden başka Osmanlı vakfiye ve vesikaları da Osman Beğ'in zevcelerinden birinin Edebalı kızı olduğunu ve kendisinin mülkü olan Kozağaç köyünü yaptırdığı zaviyeye vakfeyletiğini yazarlar [2]. Bu ilk devirlerine âit Osmanlı Tarihinin bir karanlığı aydınlanırken bir yenisi meydana çıkmaktadır.

Ömer Bey kimdir? Buna Bey denildiğine göre asil ve nüfuzlu Türk Emirlerinden olduğu anlaşılıyor. Ömer Bey acaba Umur Bey midir? Böyle olursa Osman Beğ'in kendisiyle münasebette bulunduğu garbi Paflagonya veya Marmara hükümdarı Amerhan veya Amerikan, yani Umur Bey olması hatıra geliyor [3]. Bu cihetin meydana çıkması için yeni vesikaların bulunmasına intizar etmek zaruridir.

Yine şahidler arasındaki Efendi binti Akbaşlı, Osman Beğ'in büyük biraderlerinden Gündüz Alp'in oğlu Akbaş veya Ak Timur'un kızıdır. [4].

Bu vakfiyenin kenarındaki şahitler arasında Orhan Beğ'in Sultan ibni Orhan, Süleyman ibni Orhan, İbrahim ibni Orhan isimlerinde üç oğlunun isimleri vardır. Sultan ibni Orhan isminin en başta bulunuşuna göre bunun Orhan'ın en büyük oğlu olduğu anlaşılıyor; bundan sonra Süleyman ve üçüncü olarak da İbrahim geliyor. Orhan'ın diğer oğullarından Murad Bey ile Halil ve Kasım Beğ'lerin isimleri yoktur; çünkü bunlar daha sonra doğmuşlardır.

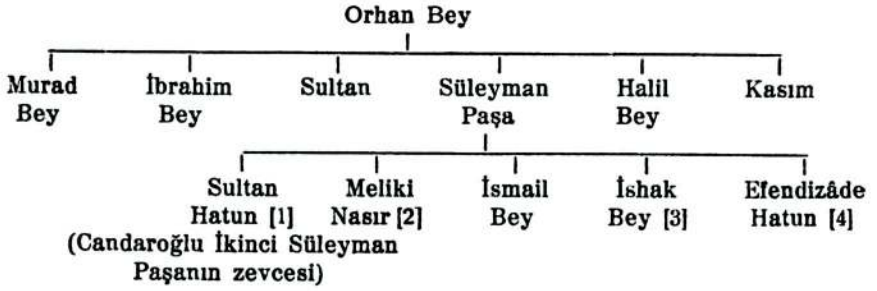
Orhan'ın oğulları hakkında gerek bu vakfiye ve gerek diğer membalara göre şöyle bir silsile tertip edilebilir.

[1] Neşri, Veliyüddin Efendi kütüphanesi, (hikâyeti vefatı Osman) kısmı; Âşık Paşa zade (s. 6 ve 35) Oruç Bey tarihi (Babinger tabı s. 9).

[2] Mühimme Defteri sayı 31 s. 217.

[3] Pahimer (Pachymère) Cousin tercümesi 1685 Paris c. 6 k. 1 fasıl 25 s. 528-531 ve Le Beau (c. 23 fasıl 25, sene 1296 Andronik ve Mişel devirleri).

[4] Yeni Osmanlı tarihi. Mehmed Şakir s. 145. Bu tarihte, Aktimur ile Akbaş'ın aynı adam olduğu yazılmış ise de mehz gösterilmemiştir. Fakat vakfiyenin bu kısmındaki şahitlerin hepsi Osman'ın oğul, torun ve birader zadelidir, hattâ yine şahit olan Orhan'ın oğullarının isimleri bunların yanına yazılmayıp kenara konmuştur.

Orhan'ın oğullarından Sultan'ın adını ilk defa bu vakfiyede görüyoruz. 749 Rebiülâhır sonu 1348 Temmuz tarihli Orhan'ın bir Temliknamesinde bundan bahsedilmediğine göre, bu tarihten evvel vefat ettiği anlaşılıyor. Malûm olduğu üzere Süleyman Paşa da babasından evvel vefat etmiştir.

Orhan'ın yaşça üçüncü oğlu İbrahim Bey olup validesi Aspurçe Hatundur; bu kadının 723 Ramazan iptidası tarihiyle tertip edilen vakfiyede oğlu İbrahim Bey vakfa müteveli oluyor [4]. 1348 tarihli Temliknamede İbrahim'in ismi zikredilmekte olduğuna göre, hayatta bulunmaktadır. 1323 te validesinin vakfına müteveli olduğuna göre, 1348 de kırk yaşını mütecaviz olduğu anlaşılıyor. İskender Hoçi Bey tarafından Tarihi Osmanî Encümeni Mecmuasında (sayı 1 s. 239 ve 436) Şehzade Halil'in Sergüzeşti ismiyle Bizans tarihlerinden nakledilen mühim mekalede, 757 H. 1356 M. tarihinde Foça korsanları tarafından İzmit körfezinde kayıkla doluşırken yakalanarak Foça'ya götürülen ve iki sene üç ay sonra Bizans İmparatoru Yuvanîs Paleoloğos tarafından kurtarılarak babasına iade olunan şehzâde Halil ile bu İbrahim'in aynı şehzâde olduğu zan ve tahmin edilmiş ise de, elimizdeki vakıfnâme ile mülknâme bunların ayrı ayrı şahsiyetler olduğunu göstermektedir.

[1] 797 Ramazan 1395 Haziranda vefat eden bu Hanım Sinop'ta Aynalı kadın veya Sultan Hatun türbesinde medfundur. (Sinop Kitabeleri: Hüseyin Hilmi 1341 de Sinopta basılmıştır). Sinopta Candar oğulları zamanına ait tarihi eserler: m. 1934 te Azerbaycan Yurt Bilgisi Mecmuasındaki makale s. 173, 174 ve hususî kütüphanemdeki Sinop kitabeleri defteri.

[2] Düsturnamei Enveri s. 83.

[3] Tarihi Osmanî Encümeni Mecmuası, sene 8 s. 106 (Akşehirde Rumeli Fatihî şehzâde Süleyman Paşanın kerimesi mezarı = Ahmed Tevhid) ve (Akşehir Türbe ve Kitabeleri = Rıfki Meriç. Türkiyat Mecmuası cilt 5 s. 204).

[4] Bu vakfiyeye ait malûmat için bakınız : Tarihi Osmanî Encümeni Mecmuası sene 2 s. 442, ve Türk Tarihi Mecmuası sene 15 s. 384.

Müverrih ve İmparator Kantaküzen 1347 M. 748 H. tarihinde damadı olan Orhan'ın kendisiyle görüşmek üzere Üsküdar'a geldiği sırada o tarihte bunun dört oğlu olduğunu ve Grigoras ise bunların en küçüklerinin Halil ismindeki şehzade olduğunu beyan ediyor ki, doğrudur [1]. Çünkü yaş sırasıyla Süleyman, İbrahim, Murad ve Halil isimlerindeki şehzadeler o tarihlerde hayatta idiler. Halil'in tevellüt tarihi bilinmemekle beraber Muradın 726 H. 1326 M. da doğduğu malûmdur.

761 H. 1360 M. da Orhan Gazi'nin vefatında yaşça en büyük oğlu İbrahim Bey ile Murad ve Halil hayatta idiler. Üç kardeş arasındaki mücadelede Süleyman'dan sonra Orhan tarafından kumandanlık kendisine tevcih edilen Murad Bey, büyük biraderi İbrahim ile küçük kardeşi Halil'i bertaraf ederek hükûmeti ele almıştır [2].

Bizans tarihçilerinden Grigoras'ın mütaleasına göre Orhan Bey, çok sevdiği şehzade Halil'i kendisine vâliht yapmak istemiş ve bu şehzadeyi Foça korsanlarının elinden kurtarıp bizzat gemi ile İzmit'e kadar getirip Orhan'a teslim eden İmparator Yuvanis Paleoloğos da kendisine damat yapmak istediği Halil'in vâliht olması için Orhan'a vesayada bulunmuştur [3]. Şehzade Halil'in validesi Bizans İmparatoru Kantaküzen'in kızı Teodora'dır; Orhan'ın Teodora ile evlenmesi, 1346 Mayıs'tadır. Halil'in 1357 de korsanlara esir düştüğü tarihte yaşı takriben 10 ve babasının yanına avdetinde ise on ikiden fazla idi ve bir müddet sonra da İmparator Yuvanis Paleoloğos'un kızıyla nişanlanmıştı [4].

Orhan'ın oğullarından Süleyman Paşa Bulayır'da, Murad Bey Çekirge'de, diğerleri İbrahim Bey, büyük babası Osman Gazi türbesinde validesi Aspurçe'nin yanında ve Kasım, babasının türbesinde medfun olup Şehzade Halil'in büyük babasıyla babasının

[1] Şehzade Halil'in Sergüzeşti: İskender Hoçi (Grigoras ile Kantaküzen'den naklen) Tarihi Osmanî Encümeni Mecmuası sene 1 s. 240 ve sene 2 s. 439.

[2] Şair Ahmedî'nin İskendernamesinde Osmanlılara ait kısımda Murad'ın cülûsunda bahsederken :

اولدیلر یاغی آنا قردشلی
قونک بیتدی انده ایشلی

beyti buna işarettr.

[3] Tarihi Osmanî Encümeni mecmuası, sene 1 s. 251 (Şehzade Halil'in Sergüzeşti).

[4] Kantaküzen: c. 7, K. 2, ki. 3' fasıl 95 s. 689 ve Gibbons: Osmanlı İmparatorluğunun Kuruluşu, türkçeye tercüme edilen nüsha s. 74 ve 89, 90.

türbelerinden hangisinde olduğu malûm değildir ; çünkü her iki türbede de isimsiz birçok kabir vardır [1].

Bu vakfiyedeki diğer şahitler arasında Dolacı ibni Cemalüddin -el-hafız, Mahmud ibni Ebubekir, Tabib Mehmed ibni Mahmud, Sivaslı Abdülvahid ibni Mehmed [2] isimleri geçiyorsa da bunların tercemei hallerine dair şimdilik bir malûmat elde edemedim. Osmanlıların ilk zamanlarına ait vesikaların elde edildikçe neşrolunması Osmanlı Tarihinin karanlık noktalarını aydınlatacağından, tarihçilerimizin bu hususta en küçük bir vesikayı bile ihmal etmiyerek neşreylemeleri rica olunur.

[1] İlk altı padişahın Bursa'da kâin türbeleri : Ahmed Tevhid (Tarihi Osmani Encümeni Mecmuası sene 3 s. 977).

[2] Şekayık'ın Yıldırım Bayazid devri ulemasından olarak gösterdiği Abdülvacid Mehmed'in bu zaat olması muhtemeldir.